# ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟΣ ΚΗΡΥΞ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΣΑΒΒΑΤΟΝ
ΠΡΟΝΟΙᾼ
ΤΟΥ ΠΑΝΙΕΡΩΤΑΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΑΘΗΝΩΝ
**ΚΥΡΙΟΥ ΜΕΛΕΤΙΟΥ**

ΕΤΟΣ Η΄. ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 25 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1918. ΑΡΙΘ. 166

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Ὁμιλία σύντομος εἰς τὸν ἀπόστολον τῆς ΙΒ΄ Κυριακῆς Ματθαίου.—*Ἀρχιμ.* ***Ἀνδρ. Τριανταφύλλου,*** Τὸ ἀκλόνητον τοῦ Χριστιανισμοῦ.—***Ν. Δ. Καλογεροπούλου,*** Τὰ βυζαντινὰ μνημεῖα.—***Αἰμ. Πιπέρκοβιτς,*** Ἡ μόφωσις τοῦ σερβικοῦ κλήρου.—Μικρὰ ἄρθρα: ***Ε. Α. Κ.,*** Ὁ ποιμὴν ὁ καλός.—Χρονικά: Ἐκκλησιαστικά.—Νέαι συγγραφαί.

## ΟΜΙΛΙΑ ΣΥΝΤΟΜΟΣ
### ΕΙΣ ΤΟΝ
## ΑΠΟΣΤΟΛΟΝ ΤΗΣ ΙΒ΄ ΚΥΡΙΑΚΗΣ ΜΑΤΘΑΙΟΥ

Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἔλεγε, πληροφορῶν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, ὅτι ἦτο *ὁ ἐλάχιστος τῶν Ἀποστόλων,* ὅτι μάλιστα *οὐδὲ ἦτο ἄξιος νὰ καλῆται ἀπόστολος,* διότι ἄλλοτε εἶχε καταδιώξῃ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ καὶ ὅτι, *παρὰ τοῦτο, ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ δὲν ἀπηξίωσε νὰ τὸν ἐλεήσῃ καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ ἱκανὸν εἰς τὸ νὰ κοπιάσῃ ὑπὲρ τοῦ Εὐαγγελίου περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους ἀποστόλους.* Δὲν νομίζετε ὅτι ἀπὸ τὴν ὁμολογίαν ταύτην θὰ ἠδυνάμεθα καὶ ἡμεῖς νὰ ἀρυσθῶμεν ὄχι μικρὸν κέρδος εἴτε ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ μας, εἴτε ὑπὲρ τῶν οἰκείων μας;

Τί ὑπήρξαμεν εἰς τὸ παρελθόν; Τί εἴμεθα ἴσως καὶ σήμερον; Βεβαίως ἡμεῖς δὲν ἐδιώξαμεν τὴν Ἐκκλησίαν καθὼς ἐκεῖνος. Φθάνει ὅμως τοῦτο εἰς τὸ νὰ μᾶς ἐπαναπαύσῃ ὅτι εἴμεθα ἐν τάξει ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ; Καὶ οἱ Κορίνθιοι, πρὸς τοὺς ὁποίους ἀπευθύνει τὴν ἐπιστολήν του, δὲν ἦσαν διῶκται τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς πίστεως· ἀπ᾽ ἐναντίας, καὶ ἐκαυχῶντο διὰ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον παρέλαβον διὰ διδασκαλίας τοῦ Παύλου. Καὶ ὅμως οὗτος ἐφιστᾷ τὴν προσοχήν των. Εἰς τί; ὅτι ὀφείλουν νὰ προσέξουν μήπως ἡ πίστις των

ἀποβῇ ματαία καὶ ἀνωφελής. Πότε δὲ ἡ πίστις ἀποβαίνει τοιαύτη τὸ γνωρίζομεν ὅλοι οἱ χριστιανοί. Ἐὰν δὲν ἔχῃ ἔργα, ἐὰν δὲν συνοδεύηται ἀπὸ τὴν ἀγάπην, ἐὰν συμπλέκηται ἐν τῇ ψυχῇ μὲ τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἀφήνῃ ταύτην νὰ κυριαρχῇ ἐν τῷ βίῳ, ἡ τοιαύτη πίστις, εἶδος πτώματος, εἶνε ἀνίκανος νὰ μᾶς χειραγωγήσῃ πρὸς τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν ζωήν.

Μήπως ἡ ἰδική μας πίστις ὑπῆρξε κατὰ πολὺ πτωματισμένη; Καὶ ἐνῷ ὁ Ἰησοῦς μᾶς καλεῖ νὰ γρηγορῶμεν, μήπως ἡμεῖς διετελέσαμεν καὶ διατελοῦμεν ναρκωμένοι καὶ βεβαρημένοι; Μία τοιαύτη αὐτοεξέτασις μᾶς εἶνε ἀπαραιτήτως ἐπιβεβλημένη. Διότι ἡ Ἐκκλησία εἶνε ὀργανισμὸς ζωῆς, καὶ ἡμεῖς δὲν δυνάμεθα νὰ εἴμεθα μέλη της, ἐὰν ἐμμένωμεν εἰς τὴν νεκρότητα καὶ τὴν νάρκωσιν.

Ἡ Ἐκκλησία δὲν εἶνε ἁγία; Καὶ τὰ μέλη της λοιπὸν ὀφείλουν νὰ μετέχουν εἰς τὴν ἁγιότητά της. Τὸ καθῆκον τοῦτο ἐπιβάλλεται καὶ εἰς τὸν καθένα ἐξ ἡμῶν. Καὶ καθιστάμενοι ἄξιοι τῆς Ἐκκλησίας, ὑποχρεούμεθα νὰ ζήσωμεν τοῦ λοιποῦ ὄχι μόνον μὴ ἀντιδρῶντες ἐναντίον της, ἀλλὰ καὶ ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ αὐτῆς. Ὁ Παῦλος ἦτο διώκτης της, καὶ ἔγεινεν ἀπόστολός της. Ἡμεῖς ἐγεννήθημεν εἰς τοὺς κόλπους της καὶ πορευόμεθα εἰς τοὺς ναούς της. Πῶς δυνάμεθα νὰ εἴμεθα ἀνεκτοὶ ἀδιαφοροῦντες πρὸς τὰς τύχας της καὶ ἀπειθοῦντες εἰς τὰ παραγγέλματά της;

Μᾶς φοβίζει ἡ δυσκολία τῆς μεταβολῆς; Ἐὰν ἡ θεία χάρις ἐφώτισε καὶ ἐδυνάμωσε καὶ ἀνέδειξε τὸν χθὲς διώκτην, εἶνε δυνατὸν νὰ μὴ δώσῃ τὴν ἐνίσχυσίν εἰς τὴν ἰδικήν μας ἐπίκλησιν καὶ μετάνοιαν; Μυριάδες καὶ ἑκατομμύρια ἀπίστων ἔγειναν γνήσιοι πιστοί, καὶ ἀναρίθμητοι ἁμαρτωλοὶ ἀνεδείχθησαν πρότυπα χριστιανικῆς ζωῆς. Καὶ ἐλησμονήσαμεν λοιπὸν τὸν λόγον τοῦ Χρυσοστόμου, φωνάζοντος πρὸς τοὺς χριστιανοὺς ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς χάριτός του «Ὅστις γνωρίζει τὸ συμφέρον του ἂς ἔλθῃ πρὸς ἐμέ. Λύκος εἶνε; θὰ τὸν κάμω πρόβατον· κόραξ εἶνε; θὰ τὸν κάμω περιστεράν»;

Ὁσονδήποτε ἀτυχὲς παρελθὸν δὲν εἶνε ἱκανὸν νὰ κατανικήσῃ αὐτὸ πρὸς ἀπώλειάν μας, ἐὰν ἡμεῖς ἀποφασίσωμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν τὸ παρόν μας, διὰ νὰ τεθῇ τοῦ λοιποῦ ἡ ζωή μας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὀφείλομεν νὰ σπεύσωμεν εἰς τοῦτο, χωρὶς νὰ ἀναβάλωμεν εἰς τὸ ἑπόμενον ἔτος, οὔτε εἰς τὴν ἑπομένην ἑβδο-

ιάδα, ἀλλ᾽ οὔτε καὶ εἰς τὴν αὔριον, οὔτε ἀκόμη μέχρι τῆς ἑσπέρας ιὰ νὰ παρατείνωμεν ἔστω καὶ διὰ μερικὰς ὥρας τὸν ἁμαρτωλὸν ίον μας.

Ἡ ἁμαρτία εἶνε αἶσχος, ἔγκλημα, θάνατος. Ποῖος φιλότιμος καὶ ρόνιμος ἄνθρωπος θὰ ἐπεθύμει ὀλίγας ἀκόμη ὥρας ἀτιμίας, κα-ουργίας καὶ πτωματισμοῦ; Ἢ λησμονοῦμεν ὅτι δὲν εἴμεθα κύριοι οῦ χρόνου, ὅτι τὸ νῆμα τῆς ζωῆς μας δύναται νὰ κοπῇ ἀπὸ στι-μῆς εἰς στιγμήν, ἀπὸ δευτερολέπτου εἰς δευτερόλεπτον; Ποτὲ δὲν ύναται νὰ λεχθῇ ἀπὸ ἕνα ἁμαρτωλόν: *εἶνε ἀκόμη πρόωρον νὰ ἐπα-έλθω πρὸς τὸν Θεόν*! Σοφῶς δὲν γνωρίζομεν οὐδὲ τὴν ἡμέραν, οὐδὲ ὴν ὥραν τοῦ θανάτου μας, διὰ νὰ εἴμεθα εἰς τὴν ἀνάγκην νὰ μὴ ἀναβάλλωμεν οὐδὲ ἐπ᾽ ἐλάχιστον τὴν μετάνοιάν μας καὶ τὴν συμ-ριλίωσίν μας μὲ τὸν Θεόν.

Ἀλλὰ δὲν θὰ γείνωμεν ἡμεῖς Παῦλοι; Ἂς λάβωμεν ὑπ᾽ ὄψιν ιας ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς καλεῖ διὰ τοῦ Παύλου νὰ γείνωμεν *συνεργοί του* ἰς τὴν σωτηρίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν ψυχῶν, καὶ ὅτι ὁ τελευ-αῖος συνεργάτης τοῦ Θεοῦ εἶνε ἀνώτερος καὶ λαμπρότερος ἀπὸ οὺς βασιλεῖς τῆς γῆς. Δὲν εἶνε ἱκανὴ νὰ κεντήσῃ τὴν φιλοτιμίαν ιας μία τοιαύτη ἀποστολὴ καὶ τοιαύτη δόξα;

Εἰς τὴν ἐπίγειον σταδιοδρομίαν ἕκαστος ζητεῖ νὰ βελτιώσῃ τὴν θέσιν του. Ἀλλ᾽ ἡ μεγάλη καὶ τελικὴ καὶ ὁριστικὴ θέσις μας εἶνε ἐκείνη, ἡ ὁποία μᾶς ἐπιφυλάσσεται μετὰ τὴν ἔξοδόν μας ἐκ τῆς πα-ρούσης ζωῆς. Τί λοιπὸν ὀφείλωμεν νὰ κάμωμεν;

Ἡ ἀπάντησις εἶνε μία καὶ μόνη. Ὀφείλομεν ἀντὶ ἀναβολῆς, ιετὰ πάσης σπουδῆς καὶ προθυμίας, νὰ βελτιώνωμεν καθημερινῶς ὸν ἑαυτόν μας, ἐνισχύοντες περισσότερον τὴν πίστιν μας, καθι-στῶντες αὐτὴν μᾶλλον γόνιμον καὶ ζῶσαν, καὶ προκόπτοντες ἐν τῇ ηρήσει τῶν θείων ἐντολῶν. Τότε ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ θὰ ἐκχυθῇ ἀφθονωτέρα ἐπὶ τὴν ψυχήν μας, καὶ αὕτη, ἀφοῦ διαπορευθῇ ἐπὶ ῆς γῆς τιμίως, θὰ ἀμειφθῇ διὰ δόξης ἀνεκφράστου εἰς τὰ ἀθάνατα σκηνώματα τῆς αἰωνίου ζωῆς.

# ΤΟ ΑΚΛΟΝΗΤΟΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ

(Ἐξ ἀφορμῆς ἑνὸς βιβλίου τοῦ Βύχνερ).

Β΄

Ἀναφέρεται μετὰ ταῦτα ἐν τῷ βιβλίῳ ἐκείνῳ ὅτι ἡ γένεσις καὶ αἱ πρόοδοι τοῦ Χριστιανισμοῦ ὀφείλονται εἰς ἐποχὴν γενικῆς τῶν ἠθῶν καταπτώσεως· ὅτι ἐκ τῶν Ρωμαίων αὐτοκρατόρων οἱ κάλλιστοι καὶ εὐφυέστατοι, π. χ. ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος καὶ ὁ Ἰουλιανός, ἐδίωξαν σφοδρῶς τὸν Χριστιανισμόν, τοὐναντίον δὲ οἱ μᾶλλον διεφθαρμένοι, ὡς ὁ Κόμμοδος καὶ ὁ Ἡλιογάβαλος, ἠνέχθησαν αὐτὸν κάλλιστα· μέμφεται τοῦ Χριστιανισμοῦ ὡς καταστρέψαντος τοὺς φιλολογικοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρχαιότητος διὰ τῶν μοναχῶν αὐτοῦ κατὰ τὸν μεσαίωνα, ὡς ἀποκρούοντος τὴν ἔρευναν καὶ ὡς μὴ συμβαλόντος εἰς τὰς προόδους τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν.

Εἰς ταῦτα πάντα ὅμως δύναταί τις νὰ ἀντιπαρατηρήσῃ τὰ ἑξῆς: Πῶς ἠδύνατο ἡ ἐν γενικῇ ἠθικῇ καταπτώσει διατελοῦσα ἐποχὴ ἐκείνη, πῶς ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ τοιοῦτον ἔξοχον ἠθικὸν ἀριστούργημα, ὁποῖον ὁ Χριστιανισμὸς ὑπάρχει; Ἀνθρωπίνως εἶναι ἀδύνατος ἡ ἐξήγησις καὶ ἐπικράτησις τοιαύτης ὑψηλῆς θρησκείας μετὰ τοιαύτης ἁγνοτάτης ἠθικῆς ἐν μέσῳ τοσοῦτον διεφθαρμένης κοινωνίας, οἵα ἦτο ἡ τῆς τότε ἐποχῆς· δέον τὸ πρᾶγμα νὰ ἐξηγηθῇ ὡς ἐπενέργεια ὑπερτέρας προνοητικῆς καὶ φιλανθρώπου δυνάμεως.

Ἐκ τῶν αὐτοκρατόρων δὲ οἱ καταδιώξαντες τὸν Χριστιανισμὸν ἔπραξαν τοῦτο οὐχὶ διότι ἐμελέτησαν τὰ περὶ αὐτοῦ καὶ ἐμόρφωσαν γνώμην περὶ τοῦ πεπλανημένου δῆθεν ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ διότι ὠθοῦντο εἰς τὸν διωγμὸν εἴτε ἐκ πολιτικῶν ὑπολογισμῶν, εἴτε ἐκ πεπλανημένων καὶ συκοφαντικῶν κατ᾽ αὐτοῦ εἰσηγήσεων, εἴτε διότι εἶχον φανατισθῇ ὑπὲρ ἄλλων διαφόρων φιλοσοφικῶν ἢ θρησκευτικῶν συστημάτων. Ὁ Μᾶρκος Αὐρήλιος ὢν φανατικὸς ὀπαδὸς τῆς στωικῆς φιλοσοφίας δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατελῇ εὔνους πρὸς τὸν Χριστιανισμόν, ἐξ ἄλλου δ᾽ ἐθεώρει τοὺς Χριστιανοὺς ἐκ συκοφαντιῶν ὡς ἐπικινδύνους εἰς τὰ πολιτικὰ καθεστῶτα, χωρὶς καὶ νὰ δύνηται οὐδαμῶς νὰ ἀνακαλύπτῃ αὐτοὺς ὡς ἐνόχους πολιτικῶν ἐγκλημάτων, προσέτι δὲ διότι ἔπασχε καὶ οὗτος ἐκ παρακρούσεών τινων, ὡς ὁ Ἰουλιανός, δι᾽

ὅπερ, ὡς ἐκεῖνος, ἐσκώπτετο καὶ οὗτος παρὰ τῶν εἰδωλολατρῶν διὰ τὸ πλῆθος τῶν πρὸς τὰ εἴδωλα θυσιῶν. Τὸν δὲ Ἰουλιανὸν δὲν ὡδήγησε ψύχραιμος φιλοσοφικὴ μελέτη εἰς τὸν κατὰ τῶν Χριστιανῶν διωγμόν, ἀλλ' ἡ βία, μεθ' ἧς ὁ αὐτοκράτωρ Κωνστάντιος ἐνήργει τὴν ἐξάπλωσιν αὐτοῦ προυκάλεσεν ἰσχυρὰν τὴν ἀντίδρασιν τῆς ἐν τῷ ρωμαϊκῷ κράτει ἰσχυρᾶς ἔτι εἰδωλολατρικῆς μερίδος, ἥτις ἀγωνισθεῖσα διὰ τῶν νεοπλατωνικῶν φιλοσόφων τῆς τότε ἐποχῆς ἐκέρδησεν ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸν Ἰουλιανόν, φανατισθέντα τοσοῦτον ὑπὲρ τῆς Ὁμηρικῆς θεολογίας, ὥστε τὸν Ὅμηρον νὰ θεωρῇ ὡς τῆς ὑψηλοτάτης σοφίας ἀσφαλῆ ὁδηγόν.

Λάβωμεν δ' ὑπ' ὄψιν ὅτι σπουδαῖος λόγος ὠθῶν εἰς τοὺς κατὰ τῶν χριστιανῶν διωγμοὺς ἦτο καὶ ἡ δήμευσις τῶν περιουσιῶν τῶν συνεπείᾳ καταμηνύσεως ἐξοριζομένων ἢ θανατουμένων Χριστιανῶν, ὡς τοῦτο κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Δομιτιανοῦ ἐγένετο εἰς μεγάλην κλίμακα.

Ἐὰν δὲ οἱ μοναχοὶ κατέστρεψαν κατὰ τὸν μεσαίωνα φιλολογικοὺς θησαυροὺς τῆς ἀρχαιότητος, ὡς τοῦτο συνέβη ἐν τῇ Δύσει εἰς εὐρυτέραν κλίμακα, οὐδ' εἰς τοῦτο πταίει τὸ ἀληθὲς χριστιανικὸν πνεῦμα, ἀλλ' ἡ ἀμάθεια τῶν μοναχῶν, ἰδίᾳ τῆς Δύσεως, προελθοῦσα συνεπείᾳ τῆς ἐκ τῶν ἀτελευτήτων καὶ αἱματηροτάτων πολέμων καὶ τῶν ἐπιδρομῶν παρακμῆς καὶ νεκρώσεως πάσης σπουδαίας ἐπιστημονικῆς κινήσεως καὶ ζωῆς. Καθόλου δ' εἰπεῖν τὰ κατὰ τὸν μεσαίωνα δὲν πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς ἡ γνησία ἔκφανσις τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος καὶ φρονήματος, διότι γνωστὴ τυγχάνει ἡ κατ' αὐτὸν μεγίστη αὐτοῦ διαστροφὴ καὶ ὁ περιορισμὸς εἰς τυπικὰ καὶ μηχανικὰ ἔργα εὐσεβείας, ὧν ἕνεκα προεκλήθη καὶ ἡ μεταρρύθμισις τοῦ ις΄ αἰῶνος. Οὐχ ἧττον ἐὰν θελήσωμεν νὰ ὑπάρξωμεν δίκαιοι, ὀφείλομεν νὰ ὁμολογήσωμεν ὅτι καὶ κατ' αὐτὸν τὸν μεσαίωνα σπουδαῖον προορισμὸν ἐπετέλεσαν οἱ μοναχοί, ὧν ἐλλειπόντων, ζήτημα εἶναι ἂν θὰ περιεσώζοντο μέχρις ἡμῶν οἱ ἐκ τῶν διανοητικῶν θησαυρῶν τῆς ἀρχαιότητος περισωθέντες, οἵτινες ἀντεγράφοντο ὑπὸ τῶν λογιωτέρων μοναχῶν καὶ ἐπιμελῶς ἐφυλάσσοντο ἐν τοῖς μοναστηρίοις.

Ψευδὲς δὲ καὶ τὸ ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς ἀποκρούει τὴν ἔρευναν· ἀποκρούει τὴν ἀχαλίνωτον καὶ ἀκόλαστον ἔρευναν, τὴν ὁποίαν καὶ πᾶσα ἐπιστήμη ἐκποδὼν θέτει ὡς ἄγουσαν εἰς παράλογα καὶ ἀστή-

ρικτα συμπεράσματα· ὁ Ἀρχηγὸς τῆς θρησκείας ἡμῶν Θεάνθρωπος προτρέπει ἡμᾶς ὅπως ἐρευνῶμεν τὰς Γραφάς· οἱ δὲ σπουδαιότεροι καὶ εὐγενέστεροι τοῦ Χριστιανισμοῦ ἀντιπρόσωποι, οἱ μεγάλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, παντοειδῶς ἐβραβεύθησαν καὶ ἐτιμήθησαν διὰ τὸ βαθὺ αὐτῶν ἐρευνητικὸν πνεῦμα, οὗ δεῖγμα τὰ σοφὰ αὐτῶν συγγράμματα, εἰς τὰ ὁποῖα μετὰ ψυχικῆς δίψης προστρέχουσιν ἑκάστοτε οὐχὶ μόνον οἱ θεολόγοι, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ περὶ τὴν ἐπιστήμην καθόλου ἀσχολούμενοι, ἵνα λαμβάνωσι μαθήματα πολύτιμα περὶ τῆς ὀρθῆς καὶ λογικῆς ἐξετάσεως τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων ἐπὶ τῆς γῆς πραγμάτων.

Κατὰ πόσον δὲ συνετέλεσεν ὁ Χριστιανισμὸς εἰς τὰς μεγάλας προόδους τῶν εὐρωπαϊκῶν λαῶν, ἂς μαρτυρήσῃ ἡ ἱστορία, ὁ ἀψευδὴς οὗτος διδάσκαλος, ὁ διδάσκων ὅτι ἡ ἀναγέννησις τῶν ἐπιστημῶν καὶ ἡ ἔμπνευσις τῶν ὑψηλῶν ἰδανικῶν συνετελεῖτο ἀφ᾽ ἧς ἐποχῆς ὁ κόσμος ἀπηλλάσσετο τῆς διαστροφῆς τοῦ χριστιανικοῦ πνεύματος, ὡς εἶχε τοῦτο παραμορφωθῇ κατὰ τὸν μεσαίωνα, καὶ ἀπέκτα καθαρωτέραν χριστιανικὴν ἰδέαν· φαίνεται δὲ ὅτι οἱ τοῦ Χριστιανισμοῦ πολέμιοι μελετῶσι καὶ κρίνουσι τὰ περὶ αὐτοῦ οὐχὶ ἐκ τῆς μελέτης τῶν θεμελιωδῶν αὐτοῦ βιβλίων, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν ἔργων διαφόρων εὐρωπαίων ἐπιστημόνων κατὰ τὴν ἔν τισιν ἐποχαῖς καὶ ὑπό τινων ὀπαδῶν αὐτοῦ διαστροφὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐξ ὧν σχηματίζουσι καὶ περὶ χριστιανικῆς καθόλου θρησκείας οὐχὶ ἀκριβεῖς γνώμας.

Περαίνοντες τὰς ὀλίγας ταύτας σημειώσεις παρατηροῦμεν ὅτι ὁ Χριστιανισμὸς τεθωρακισμένος δι᾽ ἀδιατρήτου ἀληθείας θώρακος οὔτε ἐφοβήθη οὔτε θὰ φοβηθῇ προσβολάς, ἀλλὰ κατὰ τοὺς λόγους τοῦ ἱδρυτοῦ αὐτοῦ πατῶν ἐπὶ πᾶσαν τὴν δύναμιν τῶν μυριωνύμων αὐτοῦ ἐχθρῶν, ὡς ἱστὸν ἀράχνης θέλει ταύτην διαλύῃ.

Ὑπὲρ τοῦ Χριστιανισμοῦ τὸ μέλλον, δι᾽ αὐτοῦ ὁ πλήρης ἐξευγενισμὸς τῆς ἀνθρωπότητος, ἐν τῷ Χριστιανισμῷ ἡ τελικὴ ὁλοκλήρου ταύτης ἀνάπαυσις καὶ ἀκμὴ καὶ διὰ τῆς ἐξ αὐτοῦ δυνάμεως καὶ τῶν ἰδανικῶν τοῦ ἐνδόξου ἡμῶν ἔθνους ἡ πλήρωσις.

*Ἀρχιμ.* ***Ἀνδρ. Χρ. Τριανταφύλλου.***

# ΤΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΑ ΜΝΗΜΕΙΑ

## Η ΛΟΙΠΗ ΕΛΛΑΣ. — ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΠΟΛΥΤΟΣ ΑΞΙΑ ΤΩΝ ΜΝΗΜΕΙΩΝ ΑΥΤΗΣ. — ΑΙ ΦΘΟΡΑΙ

(Συνέχεια τῆς σελ. 462).

Τῶν λοιπῶν τῆς Πελοποννήσου μερῶν ἡ μᾶλλον σπουδαία περίχωρος εἶναι ἀναμφιβόλως ἡ τῆς Κυνουρίας, ἐν ᾗ ὑπάρχει πλῆθος μονῶν παλαιοτάτων καὶ ἐκκλησιδίων ἀνὰ τὴν ὀρεινὴν χώραν. Βεβαίως πάσας τὰς ἐπαρχίας ἢ νήσους τῆς Ἑλλάδος ὑπερβάλλουσιν αἱ νῆσοι Ζάκυνθος καὶ Κέρκυρα οὐ μόνον διὰ τὸν δυσαναλόγως μέγιστον ἀριθμὸν ἐκκλησιῶν — ἡ Κέρκυρα ἐπὶ μικροῦ σχετικῶς πληθυσμοῦ ἀριθμεῖ π. χ. 800 καὶ πλέον ἐκκλησίας καθ' ἅπασαν αὐτῆς τὴν περιοχήν — ἀλλὰ καὶ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν ζῳγράφων καὶ τὴν ἀπόλυτον ὑπεροχὴν τῶν εἰκονογραφικῶν ἔργων.

Ἐν Πελοποννήσῳ μετὰ τὴν Κορινθίαν ἡ Κυνουρία, δύναταί τις εἰπεῖν, εἶναι ἡ μᾶλλον πλουσία ἐπαρχιακὴ χώρα ἡ πλήθουσα μοναστηρίων, καὶ τὸ σπουδαιότερον εἰκονογραφημάτων ἐκ τῶν καλυτέρων. Αἱ εἰκονογραφίαι π. χ. τῶν μονῶν Ἀρτοκοστᾶς καὶ Λουκοῦς δύνανται, ὡς καὶ ὁ κ. Ζησίου ὁμολογεῖ, νὰ θεωρηθῶσιν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων καὶ σημαντικωτέρων ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, παραβαλλόμεναι πρὸς τὰς τῆς Φανερωμένης Σαλαμῖνος, ἁγ. Γεωργίου Φενεοῦ, Μελιτίτσης Λοκρίδος καὶ τὰς τῶν Ἀθηνῶν. Οὐχὶ δὲ σπανίως ἤκουσα ἄλλων νὰ διηγῶνται περὶ ναϋδρίων καταφόρτων ἐκ τοιχογραφιῶν ἀνὰ τὰ δύσβατα καὶ ἐρημικὰ τοπία τῆς ὀρεινῆς ταύτης περιοχῆς. Θὰ ἐπεθύμουν νὰ εἶχον εὐρύτερον τὸν χῶρον διὰ νὰ ἐνδιατρίψω πλειότερον εἴς τινας τῶν μονῶν τῆς ἐπαρχίας ταύτης καὶ τοὺς ζῳγράφους, οἱ ὁποῖοι ἀντιπροσωπεύουσιν ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν τέχνην αὐτῆς. Σημειῶ μόνον τινὰς ἐκ τῶν σημαντικωτέρων, οἷον τὸν Ἀγάπιον ἱερομόναχον τὸν ἐξ Ἁγ. Ὄρους, ὁ ὁποῖος κατὰ τὸν ΙΖ΄ αἰῶνα εἰργάσθη ἐν τῷ ναῷ τῆς Κοιμήσεως ἐν Ἄστρει. Μετὰ τοῦτον ἀναφέρω τὸν Χριστόδουλον Καλώργην (1698) ζῳγραφήσαντα τὰς εἰκόνας τῆς μονῆς Ἀρτοκοστᾶς οὐχὶ ἀσημάντου τεχνικῆς. Ἀλλὰ καὶ ὁ ζῳγράφος τῆς μονῆς Λουκοῦς (ΙΖ΄ αἰὼν) Παναγιώτης ἱερεὺς καὶ οἰκονόμος εἶναι ἄξιος ἰδιαιτέρας μνείας διὰ τὰ ἐν τῇ εἰρημένῃ μονῇ καλὰ αὐτοῦ ἔργα.

Γενικώτερον δὲ καὶ οἱ Κουλιδάδες πατὴρ καὶ υἱὸς (ΑΨΝΔ΄) 1754 καὶ ὁ Ἀνατόλιος ἱεροδιάκονος (ΙΘ΄ αἰὼν) καὶ πάντες οἱ λοιποὶ ζωγράφοι Νικόλαος (ΙΖ΄ αἰών), Ἱερεμίας (ΙΗ΄), Ζαχαρίας (ΙΗ΄) κ.λ.π. οἱ ζωγραφήσαντες ἐν Πλατάνῳ (ἁγ. Ἄννα) καὶ ἐν τῇ μονῇ Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου καὶ Λεωνιδίῳ (Φιλόθεος) καὶ μονῇ Σίντζης κ.λ.π. εἶναι ἄξιοι μνείας διὰ τὴν προσπάθειαν καὶ τὰ καλὰ ἐνιαχοῦ αὐτῶν ἔργα. Ἄξιοι δ᾽ ἰδιαιτέρας σημειώσεως, ἐκτὸς τοῦ Κυριάκου Κουλιδᾶ πολυγράφου γενομένου καὶ ζωγραφήσαντος ἐν πλείσταις μοναῖς, οἷον Κουτολινᾶς, Καρυᾶς, Σίντζης (1760-1767) καλλίστας εἰκόνας, ἰδίᾳ δ᾽ ἐν τῇ Σίντζῃ, καὶ τοῦ Νέστορος Κουλιδᾶ (1763), καὶ τοῦ Παναγιώτου Κουλιδᾶ, εἶναι ὁ Γεώργιος ὁ Κρὴς καὶ πρὸ πάντων ὁ Φιλόθεος ἱερομόναχος ὁ Κρής, ζωγραφήσας ἐν Λεωνιδίῳ οὐχὶ κακοτέχνους εἰκόνας (1700). Ἐὰν δὲ μάλιστα οὗτος εἶναι ὁ γνωστὸς ἡμῖν Φιλόθεος ὁ Σκοῦφος, ὁ λόγιος ἅμα ἱερεύς, ὁ χρηματίσας καὶ ἐφημέριος τοῦ ἁγ. Γεωργίου τῆς Βενετίας, τότε ἔχομεν πρὸ ἡμῶν σημαντικὴν πληροφορίαν οὐ μόνον περὶ τοῦ εὐρυτέρου αὐτοῦ ἔργου, ἀλλὰ καὶ τοῦ χρόνου καθόλου τῆς τεχνικῆς δράσεως αὐτοῦ, ἡ ὁποία παρατείνεται ἀπὸ τοῦ 1660 μέχρι τοῦ 1700, ὡς σημειοῦται ἐνταῦθα. Ἐὰν δὲ εἰς τούτους προσθέσωμεν καὶ τὸν Σμυρναῖον Χατζῆ Λαμπρινόν, οὗ εἰκόνες εὑρίσκονται καὶ ἐν Κερκύρᾳ (Σπηλαιωτίσσῃ) καὶ Ἀθήναις (συλλογὴ Κολλυβᾶ), τότε ἔχομεν ἐν Κυνουρίᾳ καὶ τῇ νοτίῳ Πελοποννήσῳ καθόλου μέγαν ἀριθμὸν ζωγράφων δημιουργῶν εἰκόνων καλῶν.

Γενικῶς δέ, ἵνα μὴ ἀναφέρω καί τινας δευτερεύοντας ἐξ ἄλλων μερῶν, ἐν Πελοποννήσῳ ἔχομεν μέγα ἐργαστήριον τεχνικῆς δημιουργίας ἐκτεινόμενον ἀπὸ Μονεμβασίας μέχρι Μεγάλου Σπηλαίου καὶ ἀπὸ Κορινθίας μέχρι Καλαμῶν. Οἱ Μόσχοι δέ, οἱ Κουλιδάδες, ὁ Ἀνατόλιος καὶ οἱ ἄλλοι, οὓς ἀνεφέρομεν ἤδη, δύνανται νὰ θεωρῶνται ὡς κάλλιστοι ζωγράφοι τῆς ἀναγεννωμένης νεο-βυζαντινῆς τέχνης. Εὐχῆς δ᾽ ἔργον θὰ ἦτο ἐὰν ἡ Κυβέρνησις παρ᾽ ὅλον τὸν πολεμικὸν ὀργασμόν, ἐπ᾽ εὐκαιρίᾳ τῶν μελλουσῶν ἐργασιῶν διὰ τὸν ἑορτασμὸν τῆς α΄ ἑκατονταετηρίδος ἐφρόντιζε διὰ τὴν ἀντιγραφὴν ἢ περιγραφὴν ἢ τὴν ἁπλῆν φωτογράφησιν ἐν λευκώματι τῶν ἔργων τούτων πρὸς ἐπίδειξιν τοῖς ξένοις τῆς πατρίου τέχνης, ἣν τόσον ἀγνοοῦσιν οὗτοι.

Ἐλπίζομεν ὅτι αἱ ἀντιλήψεις ἡμῶν αὗται εἶναι δυνατὸν νὰ εἰσακουσθῶσι τοσούτῳ μᾶλλον, ἐφ᾽ ὅσον τῶν τοιούτων ἐνεργειῶν ἅπτε-

ται ὁ κ. Ι. Δαμβέργης, γνωρίζων ὡς ἄριστα τὰς τοιαύτας ἀνάγκας. Ὀφείλει ἡ ἀναγεννωμένη Ἑλλὰς νὰ παρουσιάσῃ ἑαυτὴν ἀρτίαν ἐν τῇ ἐπιστήμῃ καὶ τῇ τέχνῃ οὐ μόνον τοῦ παρόντος, ἀλλὰ καὶ τοῦ παρελθόντος, τὸ ὁποῖον ὑπῆρξε μέγα καὶ λαμπρόν.

Καὶ ἤδη μετὰ τὴν Πελοπόννησον διαβαίνοντες τὸν ἰσθμὸν συναντήσωμεν τὴν Στερεάν, πλήρη μονῶν καὶ εἰκόνων, καὶ ἐν Μεγαρίδι καὶ Ἀττικῇ καὶ Λοκρίδι καὶ Πινδικῇ, περὶ ὧν ἀνάγκη νὰ λεχθῇ τι. Σημειωτέον δὲ ὅτι προκειμένου περὶ Στερεᾶς ὑπάρχουσι καί τινες γράψαντες περὶ αὐτῆς, ὡς ὁ Κουΐνν, ὁ Ν. Ι. Γιαννόπουλος, ὁ Ἀδαμαντίου καὶ ἄλλοι, ἐκτὸς τοῦ Λαμπάκη καὶ τοῦ Καμπούρογλου διὰ τὰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ περὶ αὐτῶν ἐν ἑπομένοις.

*Δρ Ν. Δ. Καλογερόπουλος.*

---

# Η ΜΟΡΦΩΣΙΣ ΤΟΥ ΣΕΡΒΙΚΟΥ ΚΛΗΡΟΥ

## Α΄.

Ὁ κλῆρος ἐν Σερβίᾳ ἀπετέλει ἀνέκαθεν τὴν βάσιν καὶ τὸ θεμέλιον τῆς ἐκκλησιαστικῆς καὶ ἐθνικῆς ζωῆς τοῦ σερβικοῦ λαοῦ. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἁγ. Σάββα, τοῦ πρώτου ἀρχιεπισκόπου καὶ φωστῆρος τῆς Σερβίας, μέχρι τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ σερβικοῦ ἔθνους ἀπὸ τοῦ τουρκικοῦ ζυγοῦ ὁ σερβικὸς κλῆρος ὑπῆρξε τὸ μᾶλλον πεφωτισμένον μέρος τοῦ σερβικοῦ λαοῦ. Ὁ Ἅγ. Σάββας δὲν ἦτο μόνον ὁ πρῶτος αὐτοκέφαλος ἀρχιεπίσκοπος τῆς Σερβίας κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ ιγ′ αἰῶνος, ὁ ὀργανώσας τὴν σερβικὴν Ἐκκλησίαν εἰς αὐτοτελῆ καὶ ἀνεξάρτητον Ἐκκλησίαν, ἀλλ᾽ ἦτο συγχρόνως καὶ ὁ πρῶτος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς καὶ ὁ πρῶτος πολιτικὸς σύμβουλος τῶν βασιλέων τῆς Σερβίας, ὅστις διὰ τῆς πεφωτισμένης αὐτοῦ διανοίας καὶ τῆς διπλωματικῆς δεξιότητος ἔσωσε πολλάκις τὴν πατρίδα αὐτοῦ ἀπὸ δεινῶν ἐξωτερικῶν καὶ ἐσωτερικῶν πολέμων. Οἱ δὲ μετὰ ταῦτα κατὰ καιροὺς ἀρχιεπίσκοποι καὶ ἐπίσκοποι, πρωθιερεῖς καὶ ἡγούμενοι ἐλάμβανον τακτικῶς μέρος εἰς τὰς ἑκάστοτε ἐθνικὰς συνελεύσεις τῶν Σέρβων, ἐν αἷς εἶχον τὴν τιμητικωτέραν θέσιν, συσκεπτόμενοι μετὰ τῶν εὐγενῶν τῆς χώρας περὶ διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἐθνικῶν ζητημάτων τοῦ σερβικοῦ κράτους.

Βραδύτερον ἐπὶ τουρκοκρατίας ὁ κλῆρος, τόσον ὁ ἀνώτερος ὅσον καὶ ὁ κατώτερος, ἦτο ἐκεῖνος ὅστις διεφύλαξε παρὰ τῷ σερβικῷ λαῷ τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα εἰς τὴν ζωτικὴν δύναμιν τοῦ ἔθνους καὶ ὅτε ἦλθεν ἡ ἡμέρα τῆς ἀποκαταστάσεως, αὐτὸς πάλιν διεδραμάτισε σπουδαιότατον ρόλον. Πολλοὶ ἐκ τῶν ἱερέων ὡδήγουν τότε αὐτοπροσώπως τὸν λαὸν εἰς τὰς μάχας «ὑπὲρ τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ τῆς χρυσῆς ἐλευθερίας», ὅπως ἔλεγεν ὁ ἡμέτερος λαός. Ὁ δὲ πρωθιερεὺς Ματθαῖος Νενάδοβιτς κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1804 ὑπῆρξεν ὁ πρωθυπουργός, οὕτως εἰπεῖν, τῆς ἀγωνιζομένης Σερβίας, διότι αὐτὸς διηύθυνε τὴν ὅλην πολιτικὴν τοῦ ἐπαναστατικοῦ ἀγῶνος, ἐπεχείρησε δὲ πρῶτος αὐτὸς νὰ συντάξῃ προχείρους νόμους διὰ τὸ νέον σερβικὸν κράτος.

Ἀλλὰ καὶ μετὰ ταῦτα, ὅτε ἡ Σερβία ἐμορφώθη εἰς αὐτοτελὲς κράτος, ὁ κλῆρος ἐξήσκησε μεγάλην ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἐθνικῆς ζωῆς τοῦ σερβικοῦ λαοῦ. Σαφεστάτη ἀπόδειξις τούτου εἶναι ὁ σημερινὸς πόλεμος. Ἐξ ὅλων τῶν κοινωνικῶν τάξεων τὰ μάλιστα ἐδοκιμάσθη καὶ κατεδιώχθη ὑπὸ τῶν κατακτητῶν ὁ σερβικὸς κλῆρος, οὗτινος τὰ δύο τρίτα σχεδὸν ἔπαθον. Σήμερον οὐδεὶς ἀρχιερεὺς ὑπάρχει ἐν Σερβίᾳ, ἐκ δὲ τοῦ λοιποῦ κλήρου 300 ἱερεῖς ἐκ τῶν μερῶν τῶν κατεχομένων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ἀπήχθησαν αἰχμάλωτοι, κατακρατούμενοι εἰς τὰ διάφορα μέρη τῆς Βουλγαρίας, περὶ τοὺς 200 δὲ ἀπήχθησαν ὑπὸ τῶν Αὐστριακῶν, καὶ πολλοὶ εὗρον οἰκτρὸν θάνατον φονευθέντες ὑπὸ τῶν μυσαρῶν ἐχθρῶν εἴτε ὑποκύψαντες εἰς τὰ δεινὰ τῆς ἀφορήτου αἰχμαλωσίας των.

Ὁ ἐχθρὸς ἀντελήφθη τὴν δύναμιν τοῦ σερβικοῦ κλήρου καὶ τὴν ἐπιρροὴν ἣν ἐξήσκει οὗτος ἐπὶ τοῦ λαοῦ καὶ διὰ τοῦτο ἐφρόντισεν ἐγκαίρως νὰ ἐξουδετερώσῃ ταύτην διὰ παντοειδῶν καταπιέσεων καὶ περιορισμῶν.

Ἡ σημερινὴ λοιπὸν θέσις καὶ ἐπιρροὴ τοῦ κλήρου παρὰ τῷ σερβικῷ λαῷ ὀφείλεται κατὰ πρῶτον λόγον εἰς τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ μόρφωσιν. Ἡ σερβικὴ Ἐκκλησία ἤδη ἀπὸ τοῦ 1841 διά τινος ἀποφάσεως τῆς Συνόδου τῶν ἀρχιερέων τῆς Σερβίας ἀπὸ 3 Μαΐου [1] ἐφρόντισεν ὅπως μὴ χειροτονῶνται ἄνευ ἀπολύτου ἀνάγκης εἰς ἐφημερίους πρόσωπα μὴ ἀποφοιτήσαντα ἔκ τινος ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς.

---

[1] Zbornik pravila uredaba i naredaba Archiereiskog Sabora Pravoslavne Srpske Grkve n Kraljevini Srbli Beograd 1900 σελ. 41.

Τοιαύτη σχολὴ ὑπῆρχεν ἐν Βελιγραδίῳ ἤδη ἀπὸ τοῦ 1838. Ὁ δὲ σημερινὸς καταστατικὸς νόμος τῆς σερβικῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ 1890 διὰ τοῦ 37 ἄρθρου αὐτοῦ [1] ὁρίζει ῥητῶς ὅπως χειροτονῶνται εἰς ἐφημερίους μόνον οἱ ἔχοντες ἀπολυτήριον ἐκκλησιαστικῆς σχολῆς. Ἡ ἀρχαιοτέρα Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ τοῦ Βελιγραδίου ὑπέστη μεταρρυθμίσεις τινὰς διὰ τοῦ κανονισμοῦ αὐτῆς ἀπὸ τῆς 11 Ἰανουαρίου τοῦ 1896. Κατὰ τὸν κανονισμὸν τοῦτον ἰσχύοντα μέχρι σήμερον ἡ Σχολὴ ὀνομάζεται «Ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ τοῦ Ἁγ. Σάββα» (Bogoslovia Svetoga Save) καὶ διατελεῖ ὑπὸ τὴν ἀνωτάτην ἐποπτείαν τῆς Συνόδου τῶν Ἀχιερέων καὶ τοῦ Ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν. Τὰ δικαιώματα τῆς συνόδου ἐξασκεῖ ὁ Μητροπολίτης τῆς Σερβίας, ὅταν ἡ Σύνοδος δὲν εὑρίσκεται εἰς συνεδριάσεις [2]. Ἀποκλειστικὸς σκοπὸς τῆς Σχολῆς εἶνε ἡ μόρφωσις νέων ἐν τῷ πνεύματι τῆς ὀρθοδοξίας προωρισμένων διὰ τὸ ἱερατικὸν στάδιον ἐν Σερβίᾳ [3]. Συντηρεῖται δὲ ἡ Σχολὴ διὰ κυβερνητικῶν ἐξόδων καὶ τὸ διδακτικὸν αὐτῆς πρόγραμμα κανονίζεται ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῆς παιδείας καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν ἐν συνεννοήσει μετὰ τῆς Συνόδου τῶν Ἀρχιερέων καὶ μετὰ γνωμοδότησιν τοῦ Συμβουλίου τῶν καθηγητῶν τῆς Σχολῆς [4]. Πάντες οἱ μαθηταὶ αὐτῆς εἶνε ἐσωτερικοὶ καὶ ἡ φοίτησις αὐτῶν διαρκεῖ 9 ἔτη περιλαμβάνουσα τήν τε ἐγκύκλιον καὶ θεολογικὴν παίδευσιν.

Ἐκ τῶν ξένων γλωσσῶν διδάσκεται ἡ ἀρχαία Ἑλληνική, ἡ λατινική, ἡ ῥωσσική, καὶ ἡ γερμανική [5]. Πρὸς τῇ ἐκκλησιαστικῇ ταύτῃ Σχολῇ τοῦ Βελιγραδίου ὑπάρχει ἐν ταῖς νεοκτηθείσαις χώραις τοῦ Σερβικοῦ Κράτους καὶ μία ἄλλη ἐκκλησιαστικὴ Σχολὴ ἐν Πρεσρένῃ, ἥτις ὑφίστατο καὶ πρὸ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν μερῶν τούτων ἤδη ἀπὸ τοῦ 1870, ὡς διδασκαλεῖον καὶ ἱερατικὴ Σχολὴ συγχρόνως. Ἡ ἐν αὐτῇ φοίτησις διαρκεῖ μόνον τέσσαρα ἔτη συντηρεῖται δὲ διὰ κληροδοτήματος τοῦ ἐθνικοῦ εὐεργέτου Sima Igoumanov. Εἰς τὰς

---

[1] Πρβλ. Zbornik σελ. 262.

[2] Ἀρθ. 3 τοῦ Κανονισμοῦ περὶ Ἐκκλησιαστικῆς Σχολῆς τοῦ Ἁγ. Σάββα πρβλ. Zbornik σελ. 375.

[3] Κανονισμοῦ ἄρθρ. 1.

[4] Κανονισμοῦ ἄρθρ. 2 καὶ 6.

[5] Κανονισμοῦ ἄρθρ. 5.

δύο ταύτας ἐκκλησιαστικὰς σχολὰς ἐμορφοῦντο πάντες οἱ ὑποψήφιοι, διὰ τὸ ἱερατικὸν στάδιον ἐν Σερβίᾳ. Τοιαύτη δὲ ὑπῆρξεν ἡ εὐεργετικὴ αὐτῶν ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς μορφώσεως τοῦ Σερβικοῦ κλήρου, ὥστε ἡ σημερινὴ πνευματικὴ κατάστασις τοῦ σερβικοῦ ἐφημεριακοῦ κλήρου ὀφείλεται ἀποκλειστικῶς εἰς αὐτάς. Δύναται νὰ λεχθῇ ἄνευ ὑπερβολῆς ὅτι 95 τοῖς ἑκατὸν τοῦ ὅλου ἀριθμοῦ τῶν ἱερέων ἐν Σερβίᾳ τῶν τελευταίων ἐτῶν εἶνε ἀπόφοιτοι τῶν δύο τούτων ἐκκλησιαστικῶν σχολῶν.

Οὐδὲν χωρίον ἐν Σερβίᾳ στερεῖται μεμορφωμένου ἱερέως, ἀποφοίτου τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἑτέρας τῶν ἱερατικῶν σχολῶν. Ἐξαίρεσιν ἀποτελοῦσι μόνον χωρία τινὰ τῶν νέων χωρῶν τῆς Σερβίας, ὅπου κατὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν εὑρέθησαν ἱερεῖς ἄνευ μορφώσεως οἵτινες καὶ μέχρι σήμερον διατελοῦσιν ἐφημέριοι αὐτῶν μὴ ἐπιτρεπομένης τῆς παύσεως αὐτῶν διὰ λόγους φιλανθρωπίας καὶ ἐκκλησιαστικῆς προνοίας. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι ἔχουσι μεμορφωμένους βοηθοὺς (kapelani) ἐφημερίους, ἐὰν αἱ ἐφημερίαι αὐτῶν εἶνε μεγάλαι, καὶ οἱ ἱερεῖς τῶν ἐνοριῶν τούτων εἶνε ὑπέργηροι. Αἱ ἀνωτέρω δύο ἱερατικαὶ Σχολαὶ σκοπὸν ἔχουσι τὴν μόρφωσιν τοῦ κατωτέρου κλήρου ἐν Σερβίᾳ. Διὰ τὴν μόρφωσιν ὅμως τοῦ ἀνωτέρου κλήρου δὲν ὑπάρχουσιν ἐν Σερβίᾳ κατάλληλοι Σχολαὶ οὔτε Ἀκαδημία τις οὔτε Σχολὴ Θεολογική. Μετὰ τοὺς Βαλκανικοὺς πολέμους ἐπρόκειτο νὰ ἱδρυθῇ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ τοῦ Βελιγραδίου καὶ Θεολογικὴ Σχολή, ἀλλὰ ἐπῆλθεν ὁ Εὐρωπαϊκὸς πόλεμος ὅστις ἐματαίωσε τὸ σχέδιον τοῦτο. Ἀνέκαθεν ὅμως ὁ ἀνώτερος κλῆρος ἐν Σερβίᾳ ἐμορφοῦτο ἐν ταῖς Ρωσσικαῖς Θεολογικαῖς Ἀκαδημίαις, ὅπου μετέβαινον πλεῖστοι Σέρβοι σπουδασταί. Ὅλοι οἱ ἀρχιερεῖς ἐν Σερβίᾳ ἀπὸ τῆς ἀπελευθερώσεως ὑπῆρξαν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν τρόφιμοι τῶν ρωσσικῶν θεολογικῶν σχολῶν. Οὐκ ὀλίγοι Σέρβοι ἐσπούδασαν καὶ εἰς τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, εἶνε γνωστὸν δὲ ὅτι δύο ἐκ τῶν τροφίμων αὐτοῦ ἐγένοντο διαπρεπεῖς ἱεράρχαι ἐν Σερβίᾳ. Προκειμένου λόγου περὶ τοῦ ἀνωτέρω κλήρου ἐν Σερβίᾳ δέον νὰ σημειωθῇ τοῦτο ὅτι ἡ Σερβικὴ Ἐκκλησία ἐνωρὶς εἶχε φροντίσει ὅπως καταρτίσῃ ἐπαρκῆ ἀριθμὸν κληρικῶν μετὰ ἀνωτέρας θεολογικῆς μορφώσεως, ἀποστέλλουσα ὑποτρόφους εἰς τὰς ρωσσικὰς θεολογικὰς Ἀκαδημίας ἢ εἰς ἄλλας θεολογικὰς Σχολὰς Ὀρθοδόξων Πανεπιστη-

μίων. Πάντοτε ὅμως εὕρισκε δυσκολίας εἰς τὸν καταρτισμὸν τῶν ὑποψηφίων διὰ τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα διὰ τὸν λόγον ὅτι τὸ ἐπισκοπικὸν ἀξίωμα καὶ ἐν Σερβίᾳ ἀπαιτεῖ τὴν ἀγαμίαν καὶ τὴν μοναχικὴν κουρὰν τῶν τῆς ἐπισκοπῆς ὀρεγομένων. Ὁ περιορισμὸς οὗτος ἐστέρησε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Σερβίας πολλῶν ἀκμαίων καὶ κατηρτισμένων ὑπερμάχων τῆς ἀληθείας, διὰ τοῦτο ὅτε εἶδεν ὅτι αἱ φάλαγγες τῶν εἰς ἐπισκοπὴν ὑποψηφίων ἠραιοῦντο ἠναγκάσθη νὰ λάβῃ τελεσφορώτερα μέτρα. Ἀπεφάσισε δηλαδὴ ἡ Σύνοδος τῶν Ἀρχιερέων τῆς Σερβίας κατὰ Ἰούνιον τοῦ 1890 ὅπως ἀποστέλλωνται πρὸς ἀνωτέραν θεολογικὴν μόρφωσιν εἰς τὰς ὀρθοδόξους Θεολογικὰς Σχολὰς μόνον ἐκεῖνοι ἐκ τῶν νέων ὅσοι ἦσαν ἤδη κεχειροτονημένοι ἢ ἔδιδον ἐγγύησιν ὅτι θὰ λάβωσι τὴν χειροτονίαν. Διότι πολλοὶ ἐκ τῶν ὑποτρόφων τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Σερβίας μετὰ τὴν ἀποπεράτωσιν τῶν θεολογικῶν αὐτῶν σπουδῶν ἠρνοῦντο νὰ εἰσέλθωσιν εἰς τὸν μοναχικὸν βίον καὶ εἰς τὰς τάξεις τοῦ ἀνωτέρου κλήρου. Αὐτὸς δὲ εἶνε καὶ ὁ μόνος λόγος διὰ τὸν ὁποῖον ἐλήφθη ἡ ἀνωτέρω ἀπόφασις τῆς Συνόδου [1] ἥτις καὶ μέχρι σήμερον ἰσχύει. Κατὰ τὴν ἀπόφασιν ταύτην ἡ Σύνοδος τῶν Ἀρχιερέων ἐν Σερβίᾳ ἐκλέγει κατ᾿ ἔτος ἀνάλογον ἀριθμὸν ὑποτρόφων αὐτῆς, οὓς ἀποστέλλει πρὸς ἀνωτέρας θεολογικὰς σχολὰς ἐν Ρωσσίᾳ, ἐν Ἑλλάδι ἢ ἐν Τσέρνοβιτς. Ἡ μηνιαία αὐτῶν ὑποτροφία δὲν εἶνε κατωτέρα τῶν 200 δραχμῶν, τὰ δὲ τέλη τῶν ἐγγραφῶν καὶ τῶν ἐξετάσεων ἀναλαμβάνει ὡσαύτως τὸ ταμεῖον τῆς Συνόδου. Πρὸς τὸν σκοπὸν δὲ τοῦτον τῆς μορφώσεως τοῦ ἀνωτέρου ἐν Σερβίᾳ κλήρου ὑφίσταται ἤδη ἀπὸ τοῦ 1882 τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Ταμεῖον τοῦ ὁποίου τὰ ἔξοδα ἢ τὸ κεφάλαιον τὸν ὁποῖον ἤθελε διαθέσει, θὰ δαπανᾶται εἰς ἐκκλησιαστικοὺς ἐκπαιδευτικοὺς σκοποὺς κατὰ τὰς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τῶν Ἀρχιερέων καὶ τῇ συναινέσει τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας καὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν [2]). Τὸ κεφάλαιον τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ τούτου Ταμείου προέρχεται ἐκ τῶν εἰσοδημάτων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ μονῶν καὶ δὴ ἐκ τοῦ δεκάτου τῶν καθαρῶν κερδῶν τῶν διαφόρων ναῶν καὶ ἐκ τοῦ πέμπτου τῶν καθαρῶν κερδῶν τῶν μοναστηρίων [3].

---

[1] Ἴδε Zbornik σελ. 122-123.
[2] Ἴδε Zbornik σελ. 329 κἑξ.
[3] Πρβλ. ἄρθρ. 2 τοῦ Νόμου περὶ Ἐκκλ. Ταμείου Zbornik σελ. 329.

# ΜΙΚΡΑ ΑΡΘΡΑ

## Ὁ Ποιμὴν ὁ καλός.

*«Ἐγώ εἰμι ὁ Ποιμὴν ὁ καλός».*
*(Ἰω. ι' 11).*

Δὲν ὑπάρχει τι τὸ λυπηρότερον ἑνὸς ποιμνίου ἄνευ ποιμένος· πανταχοῦ βελάσματα παραπονετικά, βλέμματα ἀνήσυχα, γενικὴ δυσφορία. Μὲ τὸν παραμικρὸν κρότον τὸ ποίμνιον τρομάζει καὶ φεύγει, ἀλλὰ δὲν γνωρίζει ποῦ πηγαίνει. Μετὰ τρελλὸν δρόμον, συχνὰ ἐπικίνδυνον, σταματᾷ καὶ ἀρχίζει ἐκ νέου νὰ εἶναι ἀνήσυχον.

Πόσαι ψυχαὶ βαδίζουσι κατ᾽ αὐτὸν τὸν τρόπον, μὲ δισταγμόν, μὲ φόβον, ἐπειδὴ δὲν ἔχουσι ποιμένα. Ἐκ τῆς μέθης των πρὸς ἀνεξαρτησίαν θέλουσι νὰ βαδίζωσιν ἄνευ ὁδηγοῦ καὶ ὑποφέρουσιν ἐκ τῆς ἀπομονώσεως ταύτης, διότι ἡ ψυχὴ ἔχει ἐκ φύσεως ἀνάγκην νὰ ἐξαρτᾶται, νὰ προσκολλᾶται ὡς ὁ κισσός.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι συχνὰ παρουσιάζονται κακοὶ ποιμένες εἰς τὴν ψυχήν, οἵτινες θέλουσι νὰ ἐπωφεληθῶσιν ἐκ τῆς ἀπελπισίας, εἰς ἣν αὕτη εὑρίσκεται. Θέλουσι νὰ τὴν ἔχωσιν ὑποτεταγμένην εἰς αὐτούς, νὰ τὴν διατάσσωσιν, ἀλλὰ διὰ νὰ τὴν ὁδηγήσωσι πρὸς τὴν ἀπογοήτευσιν, πρὸς τὸν κόρον, πρὸς τὴν ξηρὰν γῆν. Κακὸς ποιμὴν εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις διδάσκει τὴν ἀνυπαρξίαν, τὸν σκεπτικισμόν, τοὺς συμφεροντολογικοὺς ὑπολογισμούς. Ἀφοῦ λάβῃ τὴν πικρὰν ταύτην πεῖραν ἡ ψυχή, τότε ἐκ νέου ἐκφράζει τὴν ἀπελπισίαν της, τὴν ἀπομόνωσίν της.

Τέλος κατόπιν πολλῶν περιπλανήσεων καὶ σφαλμάτων, εὑρίσκει ἐν Χριστῷ «τὸν καλὸν Ποιμένα». Ἰδοὺ Αὐτός· ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς φωνῆς Του Τὸν ἀναγνωρίζει, Τὸν χαιρετᾷ μετ᾽ ἀγαλλιάσεως, ἀκριβῶς ὅπως τὸ τέκνον ἀναγνωρίζει μετὰ πάροδον πολλῶν ἐτῶν τὴν φωνὴν τοῦ πατρός του. Τώρα ὑπὸ τὴν ποιμενικὴν Αὐτοῦ ῥάβδον ἡ ψυχὴ δὲν ἀφίνει πλέον τὰς παχείας νομάς, τὰς δροσερὰς πηγάς— ἤτοι τὴν συγχώρησιν, τὴν ἁγιότητα, τὴν ἀγάπην—κατὰ τὴν ὥραν δὲ τῆς δοκιμασίας ὁ καλὸς ποιμὴν σηκώνει τὸ ἀρνίον εἰς τοὺς ὤμους Του, τὸ θερμαίνει, τὸ θεραπεύει.

Πόσον θερμὴ εἶναι ἡ στάνη, ὅταν ὁ Ποιμὴν εἶναι ἐκεῖ διὰ νὰ φυλάττῃ τὰ συνηγμένα πρόβατα Αὐτοῦ!

Καὶ σύ, ψυχή μου, δοκίμασον σήμερον τὴν θερμότητα τοῦ καταφυγίου τούτου καὶ μὴ ἀφήσῃς αὐτὸ πλέον!

(Ἐκ τοῦ γαλλικοῦ) Ε. Α. Κ.

# ΧΡΟΝΙΚΑ

## Ἐκκλησιαστικά.

*Ἡ Ἐκκλησ. Ἀποστολὴ ἐν Ἀμερικῇ.* — Κατὰ τὰ ἐκ Νέας Ὑόρκης τηλεγραφήματα τὴν ὑπὸ τὸν Πανιερ. Μητροπολίτην Ἀθηνῶν Ἐκκλησιαστικὴν Ἀποστολὴν ἅμ' ἀφικομένην εἰς Νέαν Ὑόρκην ὑπεδέχθησαν ὁ αὐτόθι Γενικὸς Πρόξενος τῆς Ἑλλάδος κ. Βερενίκης, οἱ ἱερεῖς καὶ ἔφοροι τῶν ἑλληνικῶν τῆς πόλεως ναῶν καὶ πολὺ ὁμογενῶν πλῆθος. Ὁ Παν. Μητροπολίτης, ἀπαντῶν εἰς προσφώνησιν τοῦ Γενικοῦ Προξένου, ἐξέφρασε τὴν χαράν του ἐπὶ τῷ ὅτι ἐπισκεπτόμενος τὰ ἐν Ἀμερικῇ τέκνα τῆς Ἐκκλησίας ἐκπληροῖ καὶ ἀτομικὴν ἐπιθυμίαν καὶ ἱεραρχικὸν καθῆκον. Ἀπὸ μέρους τοῦ Δημάρχου τῆς Ν. Ὑόρκης ἐχαιρέτισε τὴν Α. Π. ἐπισήμως ἐξ ὀνόματος τῆς πόλεως ὁ ὑπολοχαγὸς κ. Γκάζων. Τῇ 19 Αὐγ. ἡ Α. Π. ἐτέλεσε τὴν θείαν μυσταγωγίαν ἐν πυκνοτάτῳ ἐκκλησιάσματι, πρὸς ὃ καὶ ὡμίλησεν ἐπικαίρως περὶ τῶν καθηκόντων τοῦ ἐν Ἀμερικῇ ὀρθοδόξου Ἑλληνισμοῦ.

— Ἡ διεύθυνσις τῆς ἐν Τριπόλει τῆς ἐπαρχίας Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Ἱερατικῆς Σχολῆς ἀνετέθη εἰς τὸν ἱεροκήρυκα τῆς αὐτῆς ἐπαρχίας Πανοσ. Ἀρχιμ. κ. Πολύκαρπον Συνοδινόν.

— Τῇ παρελθούσῃ Κυριακῇ (19) τελεταρχοῦντος τοῦ Σεβ. Ἐπισκόπου Γυθείου κ. Διονυσίου ἐγένοντο τὰ ἐγκαίνια τοῦ ἐν τῷ παλαιῷ ἀνακτόρῳ στρατιωτικοῦ Νοσοκομείου ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως καὶ ἄλλων ἐπισήμων. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ ὁ ὑφυπουργὸς κ. Ἀθανασάκης ἐξεφώνησεν ἐπίκαιρον λόγον μεστὸν διδαγμάτων διὰ τὸ ἔργον τῶν νοσοκόμων γυναικῶν κατὰ τὸν νῦν πόλεμον καὶ ἐξαρτικὸν τῶν μεγάλων αὐτοῦ ὑπηρεσιῶν πρὸς τὰ θύματα τοῦ πολέμου.

*Πρόσκλησις εἰς διαγωνισμὸν τῶν ὑποτρόφων τοῦ Γενικοῦ Ἐκκλησ. Ταμείου ἐπὶ εἰσαγωγῇ εἰς τὴν Ριζάρειον Σχολήν.* — Καλοῦνται, ὅπως λάβωσι μέρος εἰς τὸν διαγωνισμὸν εἰσαγωγῆς ὑποτρόφων τοῦ Γενικοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου εἰς τὴν Ριζάρειον Σχολήν, ἐφ' ὅσον ἤθελον συμπληρώσει τὰς ὑποδειχθείσας αὐτοῖς ἐκ τοῦ Γραφείου ἐλλείψεις τῶν ὑποβληθέντων αὐτῶν σχετικῶν, οἱ ἑξῆς:

Ἀθανάσιος Γιωτόπουλος ἐξ Ἁλμυροῦ, Ἰωάννης Ἀδαμόπουλος ἐκ Πατρῶν, Λουκᾶς Τσιτσιπῆς ἐκ Δαδίου, Σταῦρος Στρατηγάκος ἐξ Ἀραχώβης (Ταϋγέτου), Παναγιώτης Λίσσης ἐκ Πειραιῶς, Γεώργιος Καρακώτσιος ἐκ Σιατίστης, Κωνσταντῖνος Βελώνιος ἐκ Θήρας, Κωνσταντῖνος Σαμοθράκης ἐκ Τήνου, Κοσμᾶς Τριβέλας ἐκ Μενιδίου, Κλέαρχος Στάρρας ἐξ Ἰωαννίνων, Κοσμᾶς Παπαλεξόπουλος ἐκ Σουδενῶν (Καλαβρύτων), Δημήτριος Τζαμουράνης ἐκ Μερόπης (Μεσσηνίας), Γεώργιος Κατσαφάδος ἐκ Τσικαλιῶν (Λακωνίας), Γεώργιος Κουτᾶς ἐκ Τριπόλεως, Εὐάγγελος Μακρῆς ἐκ Κεφαλληνίας, Παναγιώτης Κατσανδρῆς ἐκ Μενιδίου, Κωνσταντῖνος Μαντζίκος ἐκ Δερβενίου, Ἰωάννης Ράμφος ἐκ Μήλου, Ἀναστάσιος Παλοῦκος ἐκ Γρανίτσης, Δημήτριος Σουραβλῆς ἐξ Εὐβοίας, Ἰωάννης Μυζάλης ἐξ Εὐρυτανίας, Γεώργιος Νικολοῦτσος ἐκ Διφρύων, Ἀνδρέας Κεραμίδας ἐξ Ἄργους, Ἰωάννης Μίτσας ἐκ Χαλκίδος, Ἀναστάσιος Φιλιππάκος ἐκ Λακωνίας, Ἰωάννης Γαϊτᾶνος ἐξ Ἀθηνῶν, Βασίλειος Βασιλάκης ἐκ Τριπόλεως, Μιχαὴλ Μίσιας ἐκ Τσερβαρίου, Δημήτριος Χριστόπουλος ἐκ Δωρίδος.

Αἱ λοιπαὶ ὑποβληθεῖσαι αἰτήσεις ἀπερρίφθησαν, ἅτε μὴ πληροῦσαι τοὺς

ὑπὸ τῆς σχετικῆς ἐγκυκλίου ὁριζομένους ὅρους τῆς ἡλικίας, βαθμοῦ κτλ.
Ὁ διαγωνισμὸς ἐνεργηθήσεται ἐν τῇ Ριζαρείῳ Σχολῇ κατὰ τὸ πρῶτον δεκαήμερον τοῦ 7βρίου. Δέον δὲ οἱ ὑποψήφιοι νὰ εὑρίσκωνται ἐνταῦθα, ε δυνατὸν ἀπὸ πρώτης 7βρίου.

Ἐντολῇ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου
*Ὁ Β΄ Γραμματεὺς*
† *Ἀρχιμ.* ***Ἱερόθεος Μπόκολας.***

## ΝΕΑΙ ΣΥΓΓΡΑΦΑΙ

[Ὁ «Ἐκκλησ. Κῆρυξ» ἀναφέρει μετὰ συντόμου κρίσεως πᾶν σύγγραμμα εἴτε μελέτημα ἐ περιοδικῷ ἢ φύλλῳ, τοῦ ὁποίου ἀντίτυπον ἀποστέλλεται πρὸς τὴν Διεύθυνσιν αὐτοῦ].

***Χαριλάου Ι. Παπαϊωάννου,*** Ὑπόμνημα εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐπιστολὴ τοῦ Ἰούδα. Ἐν Ἀθήναις 1917. (Τιμ. δρχ. 4).

Εἰς δύο μέρη διαιρῶν τὸ εἰς τὴν Ἐπιστολὴν τοῦ Ἰούδα Ὑπόμνημα αὐτοῦ ὁ σ., ἐν μὲν τῷ πρώτῳ ἐξετάζει εἰσαγωγικῶς τὰ κατὰ τὸν συγγραφέα τῆς ἐπιστολῆς, τὴν αἰτίαν καὶ τὸν σκοπόν, τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον, τὴν γνησιότητα τὴν σχέσιν πρὸς τὴν Β΄ Ἐπιστολὴν τοῦ ἀπ. Πέτρου, τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν σύνθεσιν τῆς ἐπιστολῆς καὶ τὰ λοιπὰ ζητήματα τῆς ἐσωτερικῆς αὐτῆς καθ᾽ ὅλου συστάσεως, ἐν δὲ τῷ δευτέρῳ παρέχει τὴν Ἑρμηνείαν αὐτῆς. Δι᾽ ἐπιμελοῦς ἐρεύνης τῶν τε σχετικῶν χωρίων τῆς ἁγίας Γραφῆς καὶ τῶν ἀρχαίων ἐκκλησιαστικῶν συγγραφέων πιστοποιήσας ὅτι ἡ Ἐπιστολὴ αὕτη γνήσιον τυγχάνει προϊὸ Ἰούδα, τοῦ λεγομένου ἀδελφοῦ τοῦ Κυρίου, λαμβάνει ἐντεῦθεν ἀφορμὴν ν ἐξετάσῃ λεπτομερῶς τὰ κατὰ τὴν ὅλην ἁγίαν οἰκογένειαν, ἐντεῦθεν δ᾽ ἀπὸ τῶ ποικίλων μαρτυριῶν συνάγων τὸ ἀειπάρθενον τῆς Θεοτόκου καθορίζει καὶ τὴ ἀκριβῆ ἔννοιαν τῆς λέξεως «πρωτότοκος», δι᾽ ἧς χαρακτηρίζεται ὁ Ἰ Χριστὸ ἐν τῇ ἁγ. Γραφῇ. Ἐξ ἄλλου μετὰ πολλῆς τῆς κριτικῆς ἀγχινοίας ἀνακρίνω τὰς γνώμας τῆς προκλαστικῆς ὑπερκριτικῆς ἀποδεικνύει βεβιασμένα τὰ πορί σματα αὐτῆς ἐν τῷ ζητήματι τῆς γνησιότητος τῆς Ἐπιστολῆς.

Ἡ αὐτὴ ἐπιστημονικὴ ἀκριβολογία καὶ μεθοδικότης διακρίνει καὶ τὴν Ἑρ μηνείαν τῆς Ἐπιστολῆς, ἣν διαιρεῖ εἰς λογικὰς ἑνότητας, ὧν ἑκάστη ἀκολου θεῖται ὑπὸ κριτικοῦ παραρτήματος (apparatus criticus). Ἰδιαιτέρας προσοχῆ ἀξιωτέον τὰ περὶ προτιμήσεως τῆς γραφῆς *ἡγιασμένους* (48,6), τὰ περὶ τῆ τυπικῆς εὐχῆς τῶν ἀποστολικῶν ἐπιστολῶν (49,9), τὰ περὶ τῆς *κοινῆς σωτηρία* (51,3), τὰ περὶ τοῦ *πάλαι προγεγραμμένοι* (55,2), τὰ περὶ τῆς κριτικῆς ἀποκατα στάσεως τοῦ ἐφθαρμένου κειμένου τῶν 4 τελευταίων στίχων (85 ἑξ. 89 ἑξ.) κτλ

Τὸ ἔργον εἶνε καθ᾽ ὅλου συντεταγμένον μετ᾽ ἐπιστήμης, μαρτυρεῖται δὲ προϊὸν ἐπισταμένων μελετῶν, ἀκριβολόγου προσοχῆς καὶ συστηματικοῦ πνεύμα τος. Συμφωνοῦμεν μετὰ τοῦ σ. ἐν οἷς μετὰ λύπης ἐν τῷ προλόγῳ του παρα τηρεῖ περὶ τῆς παρ᾽ ἡμῖν παραμελήσεως τῆς ἐρεύνης καὶ ἑρμηνείας τῶν ἁγ Γραφῶν. Ἔχοντες τὸ εὐτύχημα νὰ ἔχωμεν ὡς πολυτιμοτάτην κληρονομία αὐτὰ τὰ πρωτότυπα κείμενα τῶν ἁγ. Γραφῶν, καὶ δὴ τῆς Κ. Δ. ἐν τῇ γλώσσῃ ἡμῶν, ὑποχρέωσιν ἔχομεν ἡμεῖς αὐτοὶ νὰ ἑρμηνεύωμεν αὐτὰ μετ᾽ αὐθεντίας κα κύρους διὰ τὸν ὑπόλοιπον χριστιανικὸν κόσμον, ἐπονείδιστον θεωροῦντες ν καταφεύγωμεν εἰς τὰ φῶτα τῶν ἀγνοούντων τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν δυτικῶ Καὶ ἀπὸ ταύτης ἔτι τῆς ἐπόψεως ὁ φιλόπονος σ. τοῦ παρόντος ἔργου ὑποδει κνύει τὸ καθῆκον τῶν ἑλλήνων θεολόγων καὶ τὴν βαδιστέαν ὁδόν.

Τὸ «Ὑπόμνημα» κατακλειόμενον ὑπὸ πίνακος ὀνοματικοῦ καὶ πραγματικο καὶ φιλοκάλως ἐκτετυπωμένον, συνιστῶμεν ἐκθύμως πρὸ πάντων εἰς τοὺς κλη ρικούς, τοὺς καθηγητὰς τῶν θρησκευτικῶν, τὰς μονάς, καὶ τοὺς καθ᾽ ὅλου θεο λογοῦντας, πρὸς ἐνίσχυσιν τοῦ σ. ἐν ταῖς εὐδοκίμοις ἀπαρχαῖς τῶν ἑρμηνευτι κῶν αὐτοῦ πόνων.

γ. π.

ΟΡΟΙ ΣΥΝΔΡΟΜΩΝ: Ἀθηνῶν δρχ. 10. Ἐπαρχιῶν δρχ. 12, Ἐξωτερικοῦ δρχ. 15. Ἕκαστον τεῦχος δρχ. 0.35.

Γραφεῖα ἐν τῇ ἱ. Μητροπόλει Ἀθηνῶν.
Διευθυντὴς ΧΑΡΙΛ. Ι. ΠΑΠΑΙΩΑΝΝΟΥ